

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo w szerokim rozumieniu tego pojęcia to stan kontroli nad tym, co zagraża cenionym przez nas wartościom. Określone zagrożenia, pozostawione bez próby ich monitorowania, nadzoru i zapobiegania mogłyby godzić w przetrwanie w bliskiej przyszłości konkretnych podmiotów czy chociażby ograniczać ich możliwości realizacji aspiracji politycznych i społecznych. Pytanie o istotę bezpieczeństwa wiąże się z poszukiwaniem rozwiązań problemów z zakresu epistemologii, ontologii oraz metodologii. Nieodzowne w badaniach bezpieczeństwa są zatem odpowiedzi między innymi na pytania: jak poznajemy świat?; jakie zdarzenia, zjawiska i procesy wypełniają przestrzeń życia społecznego?; jak można badać życie społeczne? W debatach na temat bezpieczeństwa ujawniają się różne stanowiska, narracje oraz szkoły teoretyczne. Na przykład, analogicznie do rozumienia wolności jako po pierwsze „wolności od czegoś” oraz po drugie „wolności do czegoś” można interpretować istotę bezpieczeństwa negatywnie jako brak zagrożeń lub pozytywnie, jako kreowanie okoliczności, które służą osiągnięciu tego stanu.

O bezpieczeństwie indywidualnym i zbiorowym, prywatnym i publicznym oraz wszelkich jego odmianach można się wypowiadać bez cezury temporalnej oraz ograniczeń terytorialnych. Świat stał się globalny, to znaczy, że nastąpiło natężenie wymiany informacji o zagrożeniach bezpieczeństwa, o ryzyku dotyczącym zarówno wielkich grup społecznych, jak i jednostek ludzkich. Pojawianie się niebezpieczeństw o podłożu związanym z uprzedzeniami społecznymi, rasowymi, etnicznymi, narodowymi, konfesyjnymi, światopoglądowymi, kulturowymi, cywilizacyjnymi miało wymiar zjawiska pozbawionego marginesów czasowych. Nabrało specyficznego charakteru w wiekach XX i XXI wraz z postępowaniem cywilizacji, której wytwory w równym stopniu służyły ludzkości (technologiczne osiągnięcia ułatwiające życie jednostki ludzkiej czy grup społecznych), jak i sprzyjały jej niszczeniu (broń

masowego rażenia). Natomiast trauma wywołana następstwami dwóch wojen światowych, wielu konfliktów regionalnych i lokalnych, niezliczonych aktów terroryzmu zbiorowego i indywidualnego stygmatyzowała poszczególne epoki bądź okresy historyczne, nadając im konkretne nazwy i utrwalając pejoratywne konotacje terminologii związanej z bezpieczeństwem, a raczej jego brakiem. Egzemplifikację stanowiły pojęcia identyfikowane z dwudziestowiecznymi doświadczeniami zbrojnymi: czystki etniczne, eksterminacja, ludobójstwo, zagłada, zbrodnie przeciw ludzkości. Można też było zauważyć występowanie konotacji pozytywnych, gdy bezpieczeństwo wiązało się z pojęciem niepodległości, patriotyzmu, pokoju i spokoju, suwerenności, wolności. Na pewno ogólnie stosowane mierniki jednostek czasu politycznego miały związek z wielkimi, tragicznymi wydarzeniami o doniosłości historycznej. Dlatego polityczny początek XX wieku datuje się na lato 1914 roku, a więc moment wybuchu pierwszej wojny światowej, z kolei XXI wiek zapoczątkowała data 11 września 2001 roku, czyli czas terrorystycznego ataku na World Trade Center.

Ogląd problemu z perspektywy metamorfoz spowodowanych upływem czasu pozwalał spojrzeć na doświadczenia wynikające ze wspólnotowego poczucia historycznego trwania i przeżywania własnej dziejowej ciągłości. Sprzyjał wychodzeniu poza granice wyznaczone horyzontem mentalnym, intelektualnym, światopoglądowym konkretnego człowieka, a więc limity dość ograniczone nawet wówczas, gdy podmiotem działań i ośrodkiem obserwacji był *homo politicus* dysponujący stosowną wiedzą o rzeczywistości społecznej i politycznej oraz mający odpowiednie narzędzia oddziaływania na otoczenie. Świadomość kresu złudnego poczucia stabilności politycznej i spokoju społecznego Europy należała do cyklicznie pojawiających się doznań ludzkości od antyku do współczesności. Skutkowała próbami tworzenia utopijnych projektów politycznych i kreowania wyobrażeń o harmonijnym rozwoju społecznym i gospodarczym. Umożliwiała odwołanie się do kapitału duchowego i materialnego niezbędnego do utrzymywania właściwego poziomu satysfakcji mieszkańców kontynentu. Wspomniane dramatyczne wydarzenia o podłożu wojennym, terrorystycznym, konfliktogennym na tle różnic kulturowych sprzyjały procesom rekonfiguracji formuły bezpieczeństwa, stając się kanwą rozważań badawczych, które pozwoliły na przygotowanie niniejszej książki.

Przedkładany Czytelnikom piąty tom opracowania *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski* ma podtytuł *Metamorfozy bezpieczeństwa. Teraźniejszość i przeszłość*. Stanowi kontynuację projektu badawczego przygotowanego przez pracowników i doktorantów Zakładu Myśli Politycznej oraz Zakładu

Systemów Politycznych na Wydziale Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i mającego odzwierciedlenie w opublikowanych czterech woluminach: *Bezpieczeństwo Europy. Bezpieczeństwo Polski*, red. E. Maj, K. Mazurek, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, t. 1, Lublin 2016; *Bezpieczeństwo Europy. Bezpieczeństwo Polski*, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, t. 2, Lublin 2016; *Bezpieczeństwo Europy. Bezpieczeństwo Polski*, t. 3: *Organizacje paramilitarne we współczesnym świecie*, red. A. Szwed-Walczak, Ł. Lewkowicz, Ł. Jędrzejski, Lublin 2016; *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 4: *Segmenty bezpieczeństwa w wiekach XX i XXI*, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski, Lublin 2017. Prezentowane studia przypadków mają dostarczyć wiedzy o okolicznościach rozwoju i przemian bezpieczeństwa przy stosowaniu kryterium temporalnego porządku badawczego, a ponadto powinny zachęcić do pogłębiania eksploracji tytułowej tematyki oraz sprzyjać określeniu nowych pól poznania bezpieczeństwa Europy i Polski.

Opracowanie zostało podzielone na dwie koherentne części: „Terazniejszość” oraz „Historię”. Pierwsza z nich zawiera czternaście artykułów, które przygotowali: Witold Adamowski i Tomasz Białopiotrowicz, Violetta Gul-Rechlewicz, Jarosław Indyk, Magdalena Kania, Rafał Kęsek, Piotr Kurzawa, Karolina Kuśmirek, Marcin Lasoń i Jacek Jałowiecki, Wojciech Sokół, Bolesław Sprengel, Anna Szwed-Walczak, Grzegorz Theuer, Piotr Witkowski i Ryszard Suduł, Andrzej Żebrowski. Autorzy poruszają kwestie: współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa, działania i reformowania służb realizujących zadania w zakresie zapewniania bezpieczeństwa, instytucji międzynarodowych mających na celu ochronę i obronę państw będących ich członkami, a także politycznych koncepcji bezpieczeństwa państwa i narodu. W części tej zaprezentowano rozważania na temat bezpieczeństwa z poziomu konkretnych państw: Holandii, Polski, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Ukrainy, ale także organizacji międzynarodowych oraz ponadnarodowych. Podjęto problematykę nowych wymiarów zagrożeń bezpieczeństwa: wojny informacyjnej, hybrydowej, cyberprzestępczości, zaprezentowano instytucjonalny wymiar bezpieczeństwa. Autorzy odnieśli się także do kryzysu migracyjnego w Europie, rozpatrując go z różnych poziomów: imigrantów, uchodźców, obywateli państw będących ich celem wędrowki oraz zagrożeń wynikających z nieprzygotowania państw europejskich do przyjęcia znacznej liczby uchodźców.

Druga część książki – „Historia” składa się z jedenastu artykułów. Autorzy: Jerzy Będźmirowski, Ireneusz Ciosek, Małgorzata Dajnowicz, Łukasz Jędrzejski, Ewa Maj, Sabina Sanetra-Półgrabi, Mieczysław Ryba, Krystyna

Trembicka oraz Robert Zapart podejmują problematykę bezpieczeństwa Polski w wymiarach: polityki zagranicznej i wewnętrznej, w aspekcie militarnym, edukacyjnym, ideologicznym. Zakres temporalny obejmuje okres kształtowania się niepodległości Polski, istnienia państwa w latach 1918–1939 i następnie funkcjonowania Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Autorzy dokonali analizy dokumentacji źródłowej: umów międzynarodowych, dokumentów urzędowych, druków partyjnych, archiwalnych wspomnień, publicystyki prasowej. Obok źródeł piśmienniczych spożytkowano materiały audiowizualne.

Treść artykułów wchodzących w skład tomu z jednej strony prezentuje współczesne wyzwania w zakresie bezpieczeństwa, z drugiej zaś ukazuje jego ewolucję, wskazując na ważne kwestie współczesności oraz dziejowego dorobku Europy i Polski. W opracowaniu Autorzy wykorzystali zróżnicowane podejścia badawcze, charakterystyczne dla dyscyplin, które reprezentowali. W książce podtrzymano indywidualny charakter tekstów autorskich. Redaktorzy zgodnie z założeniem zrezygnowali z prób ujednoczenia siatki pojęciowej użytej w poszczególnych artykułach. Natomiast zdecydowali się na unormowanie aparatu naukowego (przypisów, wykazu źródeł i opracowań).

W prezentowanej monografii Czytelnik może odnaleźć rozważania na temat różnych wymiarów bezpieczeństwa. Niewątpliwie interesujące są teksty z zakresu wojskowego wymiaru tytułowego problemu, podejmujące analizy układu ofensywnego i defensywnego sił zbrojnych państw oraz ich określonych hierarchii preferencji. Podejmowane są również kwestie z zakresu politycznego wymiaru bezpieczeństwa koncentrujące się na zagadnieniach instytucjonalnej stabilności państw, administrowania bezpieczeństwem publicznym, systemów rządzenia i ideologii, które zapewniają legitymację określonym rozwiązaniom z zakresu bezpieczeństwa. Holistyczny charakter tytułowego zagadnienia sprawia, że również inne wymiary bezpieczeństwa znalazły się w kręgu zainteresowań Autorów tego tomu.

Książka jest skierowana do Czytelników, których interesują współczesne wyzwania w sferze bezpieczeństwa lokalnego, regionalnego, państwowego oraz ogólnoswiatowego, jego instytucjonalna ochrona, a także ewolucja bezpieczeństwa Europy i Polski. Publikacja może wzbudzić zainteresowanie studentów kierunków uniwersyteckich: bezpieczeństwa, europeistyki, historii, politologii, prawa, stosunków międzynarodowych, socjologii. Ponadto można oczekiwać zainteresowania opracowaniem wśród praktyków zajmujących się kwestią bezpieczeństwa narodowego.

Redaktorzy tomu